

Управління університетом в умовах модернізації освіти

Іван Прокопенко,
доктор педагогічних наук, ректор,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Реалії сьогодення в Україні, що позначилися глибокою соціально-економічною та політичною кризою, жорсткою конкурентною боротьбою на міжнародному ринку, зумовлюють рішучі дії щодо удосконалення управління освітою в умовах її модернізації. Першочерговим завданням цього процесу є посилення вимог до якості знань та формування висококомпетентного випускника вищої школи.

Необхідність підвищення якості підготовки спеціалістів в умовах зміни соціально-економічних чинників розвитку суспільства передбачає пошук нових форм і методів управління навчальним процесом, реалізація яких має здійснюватися на принципах демократії, академічних свобод, справедливості, конкуренції, всебічного контролю й самоконтролю, дисципліни й відповідальності, педагогіки співпраці в системі студент — викладач.

Якість освіти є багатогранною категорією, яка за своєю сутністю відображає різні аспекти освітнього процесу: філософські, соціальні, педагогічні, політичні, демографічні, економічні та інші. Крім того, якість освіти розглядається ще і як сукупність властивостей освіти, що визначають її здатність задовольняти відповідні потреби особистості, суспільства, держави згідно до призначення освіти [5].

Український дослідник В. М. Ніколаєвський зазначає, що основними чинниками, які забезпечують якість освіти, є: професійна підготовка викладачів, навчально-

методичне забезпечення навчального процесу, наявність системи контролю і оцінювання викладання, рівня знань студентів, застосування в навчальному процесі сучасних освітніх технологій, залученість викладачів і студентів до науково-дослідної діяльності, відповідність програм навчальних дисциплін сучасним вимогам, належне матеріально-технічне забезпечення навчального процесу, забезпеченість науковою літературою, що відповідає сучасним вимогам, використання матеріалів соціологічних та інших досліджень, спрямованість викладання на формування соціальних якостей сучасного фахівця, стимулювання самостійної роботи студентів, контакти з провідними зарубіжними фахівцями [3].

Зметою визначення динаміки якості університетської освіти було використано метод факторно-критеріального моделювання, який об'єднує кількісні методики оцінки якості продукту, що спираються на основні принципи кваліметрії [2, 3]. Для кваліметричної оцінки якості університетської освіти було визначено параметри, фактори, критерії.

Навчальний процес як складна багатфакторна система здійснюється лише за умов досконалої і вивіреної діагностики рівня знань студентів у вигляді зворотного зв'язку шляхом моніторингу і контролю за навчанням і його результатом. Контроль передбачає не лише визначення рівня знань, а й, що не менш важливо,

виявлення того, що не знають і не вміють, і як це надолужити.

У контексті зазначеного, слід пам'ятати про головну мету і кінцевий результат процесу навчання студентів — набуття всебічних наукових знань, навичок і вмінь у сфері конкретної спеціальності, а не «проходження» предметів за навчальним планом та одержання оцінок.

При реалізації такої концепції контролю ця найважливіша багатofакторна компонента в системі освіти забезпечить можливість оперативного управління навчанням для досягнення найбільшого ефекту в конкретних умовах соціально-економічного розвитку суспільства.

Отже, для удосконалення управління навчальним закладом в умовах модернізації освіти необхідно вирішувати такі завдання, як:

- створення гнучкої, динамічної, демократичної системи управління, яка використовує варіативні управлінські рішення;
- формування вміння прогнозувати реальні кінцеві результати діяльності;
- забезпечення оптимального поєднання адміністративного, колегіального управління й самоврядування;
- удосконалення економічних механізмів діяльності, пов'язаних із необхідністю реалізації фінансової самостійності навчального закладу.

Управління цією системою доволі багатогранний та нелінійний процес, який постійно коригується з огляду на мету та умови функціонування. Тому в університеті управління організовано на засадах системно-кібернетичного підходу. Саме інформація виступає засобом взаємозв'язку суб'єкта управління із структурними елементами системи навчального закладу. Відповідно до кожного структурного елемента розроблено систему індикаторів для збору інформації. Безпосереднє керівництво системою інформаційного забезпечення управління здійснює відділ моніторингу та якості освіти.

Традиційна ієрархічна структура організації навчального процесу має консервативний характер, не враховує можливості більш мобільної системи впровадження нових технологій, методик, технічних засобів тощо. Це стосується формального підходу до кореляції самого змісту навчальних дисциплін. Дуже часто формування навчальних систем і комплексів здійснюється стихійно.

Є різні бачення науковців щодо вирішення окресленої проблеми. Зокрема, одні вбачають результативність цього процесу у «поєднанні змін у культурі управління освітніми закладами із запровадженням довгострокового стратегічного планування діяльності та розвитку вищої освітньої установи», інші «у використанні інформаційно-комунікаційних технологій» як провідного складника моніторингової системи [1].

Як на нашу думку, будь-який із вищезазначених шляхів можливий за дотримання в процесі модернізаційних змін таких підходів:

- використання своєї автономії і академічного потенціалу на забезпечення високої якості навчання з усвідомленням його соціальної значимості;
- встановлення на новій основі своїх стосунків на ринку праці, з визначенням ефективних партнерських зв'язків з усіма відповідними соціальними сферами в межах відповідної автономії й академічних свобод;
- створення потужного наукового потенціалу вищого навчального закладу, здатного забезпечити якість освіти на рівні міжнародних стандартів;
- вдосконалення інфраструктури навчально-виховного комплексу вищого навчального закладу та технологій навчання;
- запровадження моделей стажування перспективних викладачів у зарубіжних вищих школах, здійснення навчальних турів до провідних навчальних закладів зарубіжжя.

Поступове перетворення на демократичну країну, що спирається на

культурно-національні та загальнолюдські цінності, ставить перед системою освіти нову мету: сформуванню людини, здатну повноцінно взаємодіяти із суспільством, вільно реалізувати в ньому свої життєві плани й цілі, свідомо нести відповідальність за наслідки своїх дій. Гуманізація освіти — це повернення до людини (як до студента, так і до викладача), врахування інтересів не лише суспільства, але й окремо кожної особистості, тобто її розвиток та саморозвиток.

Демократизація освіти — одна із вирішальних умов демократизації суспільства та його подальшого розвитку. У Національній доктрині розвитку освіти в Україні демократизацію управління визнано умовою модернізації освіти. Таким чином, по суті покладено початок ствердженню управління як такого, що ґрунтується на засадах партнерства та співробітництва всіх суб'єктів управлінських відносин.

Демократичне управління в своїй основі містить ціннісно-нормативну систему стосунків, засновану на визнанні гідності, партнерства, діалогу; передбачає співуправління, співдіяльність, співтворчість, співчуття, співрозуміння.

Демократичні зрушення в університеті широко відбито у роботі з розвитку студентського самоврядування, що пов'язано з проблемою надання свобод та прав:

- на спеціалізацію;
- вибір спецкурсів;
- прискорене навчання;
- навчання за індивідуальними планами;
- участь у керівництві вищим навчальним закладом через органи студентського самоврядування;
- вибір гуртків, факультативів, додаткових освітніх послуг;
- об'єктивну перевірку знань;
- диференційоване навчання за здібностями, станом здоров'я;
- гуманність оцінювання; на відкритість, гласність у навчанні;
- вивчення рідної мови та культури свого народу тощо.

У наш час, коли ми реалізуємо принципи демократизації та гуманізації освіти, важливою стає подальша психологізація управлінської діяльності. Передусім це стосується нових вимог до стилю керівництва та лідерських якостей керівника.

Серед багатьох, що притаманні керівникові-лідеру, слід визначити такі, як:

- ініціативність;
- самостійність;
- самокритичність;
- відповідальність;
- впевненість у собі;
- довіра до людей;
- здатність переконувати та вести за собою.

Відтак в університеті динамічним став демократичний (колегіальний) стиль управлінської діяльності, головними ознаками якого є постійний контакт керівника з людьми, схильність до делегування повноважень, довіра до самостійності підлеглих, делікатність та дружелюбність.

Таким чином, умови сьогодення вимагають від керівника навчального закладу перегляду усталених упродовж десятиліть норм освітньої діяльності шляхом її модернізації. А це, в свою чергу, як слушно зауважує В. Кремень, потребує змін самого змісту навчання (чітке і однозначне визначення фундаментальних знань у різних сферах вивчення людини і світу); корекції направленості навчального процесу (вироблення розуміння необхідності та уміння навчатися упродовж життя). Відповідно це ставить вимоги до суспільства в цілому, а також до окремої людини, набувати вмінь застосовувати все нові й нові знання, накопичені впродовж життя, у власній практичній діяльності [4].

Отже, управління університетами в умовах модернізації освіти має бути спрямоване на забезпечення компетентнісного підходу в організації навчально-виховного процесу, тобто забезпечувати перехід від кваліфікації до компетенції, яка дозволяє особистості знаходити рішення в будь-яких професійних та життєвих ситуаціях.

Література

1. *Академічні свободи, університетська автономія та освіта для сталого розвитку. Мовою документів.* — Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. — 288 с.
2. *Дмитренко Г. А. Стратегический менеджмент в системе образования : учеб. пособ. / Г. А. Дмитренко.* — К. : МАУП, 1999. — 174 с.
3. *Николаєвський В. М. Соціологічна освіта в Україні: критерії та освітні стратегії досягнення якості / В. М. Николаєвський.* — Режим доступу: http://www.sociology.kharkov.ua/docs/chten_01/nick.doc.
4. *Модернізація системи вищої освіти: соціальна цінність і вартість для України / сер. «Модернізація вищої освіти: світоглядно-педагогічні проблеми».* — К., 2007. — 257 с.
5. *Проблеми якості вищої освіти / сер. «Модернізація вищої освіти: світоглядно-педагогічні проблеми».* — К. : Пед. думка, 2007. — 231 с.

Реалізація компетентнісної парадигми та формування професійної мобільності фахівця у ВНЗ

Олександр Черевко,

доктор технічних наук, професор, ректор,
Харківський державний університет харчування і торгівлі

Для успішного розвитку України визначальне значення мають якість та конкурентоздатність професійної освіти. Революційна зміна технологій, які спираються на високий рівень інтелектуальних ресурсів, і пов'язана з цим геополітична конкуренція провідних країн світу стають найважливішими факторами, що визначають не тільки економіку, але й політику XXI століття.

Наприкінці 80 та початку 90-х років ХХ століття відбулося певне зниження якості й конкурентоздатності освітнього й дослідницького процесів у вищій школі України. Це призвело до зниження авторитету та якості української освітньої системи, надлишку на ринку праці незатребуваних дипломованих фахівців. У той же час якість освіти є ключовим

питанням, що розглядається в рамках Болонського процесу. У Болонській декларації вона трактується як сукупність компетенцій, що дозволяють встановлювати збалансованість між попитом і пропозицією кваліфікованих кадрів на ринку праці. Таким чином, в системі вітчизняної освіти повинен відбуватися перехід від кваліфікаційної моделі до компетентнісної моделі фахівця. Остання менш жорстко прив'язана до конкретного об'єкта і предмета праці, що забезпечує мобільність випускників.

Інформаційне суспільство орієнтує студентів на розвиток конкурентоздатних якостей, необхідних випускнику для успішного функціонування на ринку праці. Це призводить до суттєвої зміни освітніх технологій як на світовому